

Абдрашева Б.Ж., Тасымова С.Б.

**Әлеуметтік қатынас пен
әлеуметтік қызмет мемлекеттік
саясат ретінде**

Мақалада әр алуан топтардың, таптардың бір-біріне деген қарым-қатынастарын, жақындығын, қарама-қайшылығын, қоғамдағы орнын білдіріп, әлеуметтік қатынас құрылымының дәстүрдің сәйкестендіріліп, заманауи ағымына сай өзіндік интеграциялауын ғылыми әдіснамалық жолмен сараптап, негізгі ерекшеліктеріне тоқталған.

Түйін сөздер: дәстүр, әлеуметтік қатынас, рухани мәдениет, ұлттық құндылықтар.

Abdrasheva B.Zh., Tasymova C.B.

**Social relation and social
work as social politics**

In the modern terms of polietnichnosti of Kazakhstan society importance of account of national traditions comes forward an undeniable fact in the process of settlement of social mutual relations. The detailed methodological analysis of ground of essence of national traditions in the structure of social cooperation, features of their integration in the process of souse is presented

Key words: tradition , social relations , spiritual culture, values nationalnye.

Абдрашева Б.Ж., Тасымова С.Б.

**Социальное отношение
и социальная работа как
социальная политика**

Выработанные многовековой историей жизни народа традиции выражают особенности национального сознания и являются эффективными регуляторами социального поведения отдельных субъектов. Представлен детальный методологический анализ обоснования сущности национальных традиций в структуре социального взаимодействия, особенности их интеграции в процессе социального взаимодействия.

Ключевые слова: традиция, социальное отношение, духовная культура, национальные ценности.

**ӘЛЕУМЕТТІК
ҚАТЫНАС ПЕН
ӘЛЕУМЕТТІК ҚЫЗМЕТ
МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТ
РЕТІНДЕ**

Қазақстан ішкі және сыртқы салиқалы саясатымен, байсалды қадамдарымен, ел экономикасын өрге бастырудағы батыл қимылдарымен, жаһандық мәселелерді шешудегі игі бастамаларымен бүкіл әлемге танылды. Тәуелсіздік жылдары рухани өмірге бұрын сонды болмаған өзгерістер әкелді. Материалдық-техникалық және қаржылай қамтамасыз етудегі ауыртпашылықтарға қарамастан қазақ халқының рухани мұрасын толық қалпына келтіру, ұлттық дәстүрді, оның мәдени-этникалық және нормалық-этникалық құбылыстарын әлеуметтік институт ретінде ғылыми-теориялық жағынан талдай отырып, оның мәдениетін батыстандырудың теріс ықпалдарынан қорғау кезек күттірмейтін келелі мәселеге айналды.

Заман талабынан туындап отырған аталмыш мәселелерді шешуде Қазақстан үшін екі үлкен міндет туындады. Біріншісі, санадағы, әлеуметтік тәжірибедегі бодандықтың елдіктен, теңдіктен алыстататын қиянатынан тезірек арылу, екіншісі, тәуелсіз азат Қазақстанның аяғынан тік тұруына, әлемдік өркениетке өзіндік келбет-кейпімен кірігуіне лайықты үлес қосу. Демек, әлемдік үрдіске қалтқысыз араласуды мақсат еткен Қазақстанға рухани-мәдени болмысымызды, ұлттық дәстүрімізді, құндылықтарымызды, қазақы пішін-болмысымызды бүлдірмей, қолдан келсе таза ұстаудан басқа жол жоқ. Өйткені, алыс-жақын мемлекеттер қоян-қолтық жақындасып жатқан мына заманда ұлттан ұлттың, нәсілден нәсілдің, халықтан халықтың өзгешелігі, ерекшелігі, төлтума даралығы мен айырмашылығы тек дәстүр, руханият, тіл, менталитет салаларына келіп тіреледі. Ендеше, вестернизацияны ой елегінен өткізу көкейкесті мәселеге жатады. «Вестернизация» ұғымы қазақстандық қоғамтанушылар тарапынан да талдау объектісі болып келді. Қазіргі жаһандану үрдістері және олардың ұлттық мәдениеттерге тигізетін әсері соңғы жылдары қоғам өкілдері арасында, қызу талқыланып, әртүрлі пікірлер айтылып жүр.

Неоконсерватизм идеологиясын австриялық экономист Фридрих Август фон Хайек (1899-1992) өзінің «Құлдыққа апаратын жол», «Еркіндік конституциясы» еңбектерінде, «Құқық, заң шығарушылық және еркіндік» трилогиясында негіздеді. Оның әлеуметтік-философиялық доктринасы экономикалық концепциясымен қатар қазіргі қоғамды ұйымдастыру, мәдени

даму, ғылыми таным методологиялары мәселелерін де қамтиды.

Хайек өз ілімінде нарықты мемлекеттік реттеудің кез келген формасын сынай отырып, Кейнстің теориясына да, социализм іліміне де қарсы шығады. Жалпы игілік үшін меншікті әлеуметтендіру, оның пікірінше, индивидуалдық еркіндікті басып-жаншып, тоталитарлық режимді орнатады. Қазіргі плюралистік қоғамға құқық үстемдік ететін мемлекет қана сәйкес келеді. Құқықтық мемлекет жеке құқықтан, тіпті конституциядан да үстемдігін білдірді, өйткені «жекеменшік еркіндіктің басты кепілі болып табылады».

Қазіргі батыстандыру саясатында экспансиялық сипаттың күшейіп келе жатқанын көрсетеді. Бұл қазақстандық зиялы қауымды да толғандырмай қоймайды. Біз осындай экспансияға төтеп бере алатындай болуымыз керек. Осы жөнінде академик Ә. Нысанбаев айтқанындай, вестернизация яғни, батыстану – бүкіл әлемді батыстың үлгісімен дамыту. Мысалы, нарыққа көшіп жатырмыз, демократия, сөз бостандығы деп жүрміз мұның бәрі батыстан шыққан, ал шығыстың құндылығы өз алдына. Бізге жаһандану процесінің пайдалы жағы – біз батыстан инвестиция алып жатырмыз, капитал, технология келеді. Ол біздегі тоқтап тұрған өндіріс орындарын жандандыруға септігін тигізеді. Бірақ Қазақстан батыс рыногына, бәсекеге төтеп беретін өз тауарын шығара алмай отыр. Ондай тауар бізде жоқ. Қарап отырсақ, жаһандану процесінде біздің еншімізге тиетін шаруа шикізат өндіру ғана сияқты. Шетелдіктер бізден шикізатты арзанға сатып алып, өңдеп, пайдалы затқа айналдырып, қымбатқа қайта сатады. Бұл экономикалық жаһандану. Мәдени жаһандану салдары одан да қауіпті. Сөйтіп, біз саяси және экономикалық тәуелсіздігіміздің белгілі бір бөлігінен еш соғыссыз-ақ, бейбіт жолмен айырылып қалу қауіпін ескертеді [3, 27 б.]. Бұл жерде саяси дәстүр мен мәдени ұлттық дәстүрдің бетпе-бет келген тұсында, халық патриоттары мен ұлт жанашырларының алдын ала қамданғаны орынды болар еді деген ойды білдіреді.

Алғашқы нарықтық қатынастар кезіндегі рухани мәдениеттің көптеген ұжымдары мен түрлеріне ыңғайсыз болып шықты, мәдениет пен өнердің дәстүрлі емес түрлері (негізінен, батыстық) қаулап өсті. Мұндайда елдігімізді, ерендігімізді сақтап қалудың жолы – ұмыт бола жаздаған ұлттық дәстүрімізді қайта жаңғырту.

Дәстүрлердің жалпыға ортақ ең маңызды қызметі – адамдар арасындағы қатынастардың өркендеуі және өзгеруі жағдайындағы тұрақты-

лықты ретке келтіріп отыру. Тұрақтылық болмаса, даму да болмайды. Демек, дәстүрсіз қоғамдық қатынастардың қалыптасуы, дамуы, өзгеруі мүмкін емес. Тұрақтылықты реттей отырып, дәстүр қоғамдық болмыстың ең маңызды негізін түзеді. Қоғамдық қатынастар тарихи дамудың әрбір жаңа сатысында сақталып қана қалмастан өзгеріп, жаңара береді. Сөйтіп, дәстүрлер арқылы қайта жаңғыру жүзеге асады, ескі қатынас түрлерінің қазіргі және болашақтағы қатынас түрлері келіп шығады. Француз әлеуметтанушысы Э. Дюркгеймнің пікірінше, әлеуметтану әлеуметтік нақты мәні бар, оған ғана тиісті қатынастарды, олардың саналарын терең зерттеуі керек. Э. Дюркгейм әлеуметтік фактілерді бастапқы түсінікті (елестетуді) жатқызады. Ұжымдық ұғымға әртүрлі адам өмірінің моральдық, басқаша айтқанда, әдет-ғұрып, дәстүр, тәртіп ережелері т.б. кіреді. Ал, олар объективті түрде өмір сүреді. Э. Дюркгейм қоғамды ерекше субстанция ретінде қарастырды, оны топтық сана мен топтық мінез-құлық ерекшеліктерімен салыстыра отырып түсіндірген. Топ ойлайды, сезінеді, іс-әрекет, қимыл жасайды. Ал, бұл топтың мінез-құлқы оның әрбір жеке мүшесінің ой-сезім, іс-әрекетінен басқаша. Бұл постулатты Э. Дюркгейм барлық қоғамға қолданады. Әлеуметтік фактілер индивидтен (адамнан) тәуелсіз, ол да табиғат құбылыстары сияқты, бірақ, олар адамға еріксіз түрде әсер етіп, оның қоғамда бір тәртіппен жүруін талап етеді [4, 27 б.]. Мұнда әлеуметтік қатынас түсінігінің дәстүрі қалыптасады. Қазақ мәдениеті батыстандыру мен жаһанданудың жойқын ағысына батып кетпей тұрғандағы ұлттық дәстүрді Дюркгейм айтқандай, әлеуметтік қатынасының тұрақтылығына айналдыру.

М. Вебер саяси әлеуметтануды дамытуға да үлкен үлес қосты. Өзінің әлеуметтік іс-әрекет тұжырымдамасына сүйене отырып, ол саяси билікті үш түрге бөлді: 1) харизматикалық; 2) дәстүрлік; 3) бюрократтық. Харизматикалық үстем ету – яғни соқыр сезіммен көсемге сенуге негізделген. Дәстүрлік – дәстүр мен салтқа негізделген; ал бюрократтық деп ресми қызметтегі адамдардың, азаматтардың мүддесіне нұқсан келтіріп, өз міндеттерін формальды түрде атқаратын үстем ету формасы. Осыдан барып, «бюрократизм» деген ұнамсыз ұғым пайда болды. Бюрократизм – істің мәніне немқұрайлы формальды қарау, істі көпке созу. Екінші жағынан, мұның өзі бюрократтардың кәсіби деңгейі мен адамгершілік қасиеттерінің төмендігін, қызмет тәжірибесінің кемдігін дәлелдейді [5, 52 б.]. Осыдан келіп қазіргі қоғамдық ортада ұлттық әдет-ғұрыптар-

ды пайдалану ескіліктің қалдығы, оны жаңғырту, іске асыру мардымсыз деген шорқақ оймен ғана шектелетін оқымыстылар мен чиновниктер арасында «бюрократтану» дәстүрінің қалыптасу қаупі бар екенін ескерткіміз келеді. Уақыт көрсеткендей харизматикалық биліктегі қатынас тұрпайы болғандықтан ондағы биліктің келе-келе жойыла бастады да, ондағы кейбір дәстүрлік пен бюрократтық биліктегі қатынас күні бүгінге дейін сыртқы формасын өзгерткенімен, ішкі әлеуметтік билік қатынасы әлі де сақталуда.

П.А. Сорокин әлеуметтанудың ірі тұжырымдамасын жасап, дүниежүзіндегі өзгерістердің болашағын түсіндірді. Оның бұл жөнінде екі тұжырымдамасы болды. Олардың біріншісі, әлеуметтік-мәдени динамика, екіншісі – қоғамның тұтастық тұрпаты [6, 27 б.]. Бірінші тұжырымдамасына қандай да бір тарихи өзгеріс болмасын, оны мәдени типтердің дамуы ретінде қарады. Ал, мұндағы әрбір мәдени тип бір бүтін ерекше құбылыс ретінде көрінеді.

Неміс философы Гегель «Философия право» атты еңбегінде әлеуметтік қатынас жайлы терең және жан-жақты ұғым берді. Әлеуметтік қарым-қатынастың ойлар жөніндегі негізгі қағидалар Платонның, Аристотельдің, Гегельдің, Фейрбахтың және ертедегі басқа да ойшылдардың, философтардың көзқарасынан бастау алады. Бұл ұғымдар Маркс пен Энгельс еңбектерінде әрі қарай дамыды. Тарихи дамудың барысында әуел бастан қосылып кететін қатынас адамдардың өз тіршілігін күн сайын қайтадан өндіретіндігінде, басқа адамдарды өндіре бастап, үнемі өсіп-өніп отыратындығында: бұл ерлі-зайыптылар арасындағы, ата-аналармен балалар арасындағы қатынастар. Алғашқыда бірден-бір әлеуметтік қатынас болған бұл отбасы кейін, көбейе түскен қажеттер жаңа қоғамдық қатынастар туғызған кезде, ал көбейіп алған халық жаңа қажеттерді туғызған кезде бағынышты қатынасқа айналады [7, 26 б.].

Елімізде жаһандану үрдісінен кенже қалмас үшін, еңбек ресурстарының және тауарлардың әлемдік базарларының талабына сәйкес жаңа технологиялық ілгерілеу мен инновациялық өзгерістердің қарқынды дамуы қуантады. Дегенмен жергілікті тауарлардың модельдерін ұлттық өрнекпен ұштастырып, бүкіләлемдік талғамға сай жасалып, әлеуметтік қажеттіліктерді туғызып, материалдық және рухани өндіріс нәтижелерімен алмасу арқылы сұранысты көбейту, әлеуметтік болжам жұмыстарын жоспарлау, Шығыс және Батыс өркениеттерінің диалогын жандандыруды қолға алу, әлеуметтік бақылау мен қадағалау арқылы әлеуметтік институт функцияларын айқындаймыз.

Әлеуметтік қарым-қатынастың дамуы – социология ғылымдарының басты мәселелерінің бірі. Оның толық көрінісін және мән-мазмұнын терең түсіну үшін салыстырмалық талдау жүргізу керек. Әлеуметтік қарым-қатынас факторларын табиғи факторлармен салыстырғанда біркелкі емес, өзі де іштей реттелетін жүйе. Әлеуметтік қарым-қатынас заңы бұқаралық іс-әрекеттің, сондай-ақ адамдардың қызметі арқылы жүзеге асатын әлеуметтік құбылыстардың, процестердің, қоғамдық өмірдің сан алуан салаларының арасындағы объективті қайталанатын тұрақты және себеп-салдарына байланысты. К. Маркс пен Ф. Энгельстің пікірінше, «Әлеуметтік қарым-қатынас қоғамдағы диалектикалық қайшылықтар дамуының ең жоғарғы сатысы, ол әлеуметтік қауым және индивидтердің мүдделерінің қарым-қатынас тенденцияларының үндеуімен сипатталады. Адамдардың түсініктердің пайда болуы, ойлауы, рухани қарым-қатынасы мұнда әлі де олардың материалдық іс-әректің тікелей туындысы болып табылады. Белгілі бір халықтың саясат, заң, мораль, дін, метафизика т.б. тілінен көрінетін рухани өндіріс жөнінен де осыны айту керек. Адамдар өздерінің түсініктерін, идеяларын т.т. жасаушылар болып табылады» – деп көрсеткен [7, 19 б.].

Әлеуметтік жалпы заң жеке ерекше, сондай-ақ атқаратын қызметіне орай даму және өмір сүру заңдары болып бөлінеді, заңдар жүйесі қоғамның «қаңқасы» десек, осы «қаңқада» қоғамдық организмнің «тәні» тіршілік етіп, өзгеріп отырады. Әлеуметтік қарым-қатынас заңы әлеуметтік жүйе дамуының негізгі бағытын көрсеткенімен кездейсоқтықтар мен ауытқушылықтарды «болжай алмайды». Әлеуметтік заңның объективтілігі оның адамдар еркіне бағынбайтындығында. Әлеуметтік қарым-қатынас заңын танып-білудің арқасында адам оны саналы түрде өз игілігіне пайдалана алады. Әр алуан топтардың, таптардың бір-біріне деген қарым-қатынастарын, жақындығын, қарама-қайшылығын, қоғамдағы орнын білдіреді. Әлеуметтік қарым-қатынасты анықтауда ұлттық элиталық т.б. топтардың әлеуметтік қатынастар жүйесіндегі орнына байланысты туатын әлеуметтік ерекшеліктері де ескеріледі. Әлеуметтік қарым-қатынастар жоғары-төменді және бір деңгейлі болып бөлінеді. Мысалы белгілі-бір топтар иерархияның бір сатысында тұрғанымен өзіндік ерекшеліктері бар болса, онда олардың арасындағы бір деңгейлі әлеуметтік қарым-қатынас, ал әртүрлі әлеуметтік сатылардағы топтардың ерекшеліктері жоғары-төменді әлеуметтік қарым-қатынас болып табылады.

Әлеуметтік қарым-қатынас билік, мәртебе, бедел ұғымдарымен де байланысты. Сан алуан әлеуметтік экономикалық жүйелер және әлеуметтік институттар әлеуметтік қарым-қатынастың сипаты мен әлеуметтік рөлдерінің жүзеге асуы жағынан бір-бірінен ерекшеленіп тұратын патриархалды-дәстүрлі қоғамда касталар, сословиелер арасындағы әлеуметтік қарым-қатынастың, әскердегі әлеуметтік қарым-қатынастың белгілі бір ережелерге, қатаң тәртіпке бағындыруынан көруге болады.

Әлеуметтік жалпы заң жеке ерекше, сондай-ақ атқаратын қызметіне орай даму және өмір сүру заңдары болып бөлінеді, заңдар жүйесі қоғамның «қаңқасы» десек, осы «қаңқада» қоғамдық организмнің «тәні» тіршілік етіп, өзгеріп отырады. Әлеуметтік қарым-қатынас заңы әлеуметтік жүйе дамуының негізгі бағытын көрсеткенімен кездейсоқтықтар мен ауытқушылықтарды «болжай алмайды». Әлеуметтік заңның объективтілігі оның адамдар еркіне бағынбайтындығында. Әлеуметтік қарым-қатынас заңын танып-білудің арқасында адам оны саналы түрде өз игілігіне пайдалана алады. Әр алуан топтардың, таптардың бір-біріне деген қарым-қатынастарын, жақындығын, қарама-қайшылығын, қоғамдағы орнын білдіреді. Әлеуметтік қарым-қатынасты анықтауда ұлттық элиталық т.б. топтардың әлеуметтік қатынастар жүйесіндегі орнына байланысты туатын әлеуметтік ерекшеліктері де ескеріледі. Әлеуметтік қарым-қатынастар жоғары-төменді және бір деңгейлі болып бөлінеді. Мысалы белгілі-бір топтар иерархияның бір сатысында тұрғанымен өзіндік ерекшеліктері бар болса, онда олардың арасындағы бір деңгейлі әлеуметтік қарым-қатынас, ал әртүрлі әлеуметтік сатылардағы топтардың ерекшеліктері жоғары-төменді әлеуметтік қарым-қатынас болып табылады.

Әлеуметтік қарым-қатынас билік, мәртебе, бедел ұғымдарымен де байланысты. Сан алуан әлеуметтік экономикалық жүйелер және әлеуметтік институттар әлеуметтік қарым-қатынастың сипаты мен әлеуметтік рөлдерінің жүзеге асуы жағынан бір-бірінен ерекшеленіп тұратын патриархалды-дәстүрлі қоғамда касталар, сословиелер арасындағы әлеуметтік қарым-қатынастың, әскердегі әлеуметтік қарым-қатынастың белгілі бір ережелерге, қатаң тәртіпке бағындыруынан көруге болады.

Мысалы, белгілі-бір елдің әлеуметтік қарым-қатынасынан дамуын ашу үшін оның бүгінгі жағдайын, қатар өмір сүріп отырған басқа елдің жағдайымен салыстыруға болатын болса, екінші жағынан, сол елдің өзінің өткен кезеңімен де салыстыруға болады. Бірақ мұндай салыс-

тырмаларды зиялылықпен, терең талдаулардың негізінде жүзеге асырған орынды. Онсыз кейде, басқа елдің бір жақтарының сырт көріністері «жетістік» болып көрінгенімен, ол жетістіктің сол елге ғана тән себеп-салдарлық тарихи тағдырлары болады. Сондықтан, сол ерекшеліктерден шықпай, әртүрлі сырт көріністерді өзара теңестіру зерттеліп отырған елдің қалай дамып келе жатқандығын дұрыс түсінуге көмектеспейді. Әлеуметтік қарым-қатынастың дамуы күрделі түрде мөлшерлеп көрсетуге, көмек көрсете алатын ғылыми ұғымдарға «өмір салты», «әділеттілік» сияқты ұғымдар жақын болып есептеледі. Әлеуметтік қарым-қатынас түрлері интенсивтігі мен оның шиеленісуінің дамуы экономикалық саяси идеологиялық факторларға тәуелді. Бұқара халықтың қоғамның дамуы заңдарын түсінуі мен оның бостандығының дамуы тікелей байланысты. Жеке адамның ішкі рухани құрылымын дәлелдеу және бағдарлау жүйесінің әлеуметтік қарым-қатынас жағдайларына қоғамдық бейімделудің әсерін зерттеудің тәжірибелік әдістері қарым-қатынас жасау. Әлеуметтік субъектілердің қоғамдағы жағдайы мен қоғамдық өмірдегі рөліне байланысты туатын, олардың өзара қатынас, қызметін білдіретін, салыстырмалы түрде анықталатын тәуелсіз, ерекше қарым-қатынастардың бір түрі. Әлеуметтік қарым-қатынастар мәні мен қоғамдық қатынастардағы орны бүгінгі күнге дейін біржақты анықталмаған күрделі мәселе болып келеді. Сол себепті, ғылымда әлеуметтік қарым-қатынастар туралы төрт түрлі пікір орын алып отыр:

- 1) әлеуметтік қарым-қатынастар мен қоғамдық қатынастар өзара тең;
- 2) әлеуметтік қарым-қатынастар басқа қатынас түрлерінің бір түрі;
- 3) әлеуметтік қарым-қатынастар-әлеуметтік қауымдастықтардың арасындағы әртүрлі қатынастардың жиынтығы;
- 4) әлеуметтік қарым-қатынастар қоғамдық қарым-қатынастардың тәуелсіз жеке түрі – олар экономикалық қарым-қатынастар мен қондырмалық қарым-қатынастардың арасындағы аралық қарым-қатынастарды құрайды. Жалпы алғанда әлеуметтік қарым-қатынастар социология ғылымының негізгі объектісі, басты зерттеу мәселесі болып есептеледі [8, 27 б.].

Әлеуметтік қарым-қатынастың әртүрлі элементтері арасында істестік, қайшылық және топтың күрес қатынастары болуы мүмкін. Адамның бүкіл рухани дүниесі, оның адамдардың қарым-қатынасында ғана пайда болады. Қарым-қатынас процесінде адамның тек қана жеке басы ғана жетілмей, олардың санасының қалыптасуына гу-

манистік салт-сананың әсері де тиіп («жылу жинау», «асар», «енші беру», «ерулік») қатынасын қалыптастырумен қатар әдептілік-имандылық қатынастағы салт-сана «сәлем беру», «сәлем салу», «үлкеннің жолын кеспеу», «сөзді бөлмеу», әлеуметтік нормалардың талаптарына сәйкес келіп отырған. Әлемдік озық өркениеттердің, таңдаулы елу елдердің қатарына аяқ басқан Қазақстанда уақыт талабы да жоғары, сондықтан халқымыздың мәдени, тарихи, әлеуметтік мұралары мен рухани құндылықтарын зерттеу күн тәртібіне қойылып отырған өзекті мәселе. Қазақстандық рухани жүйенің бүгінгі мен келешегі оның кешегі дәуірінде жинақталған рухани мұраларын талдай, танып білумен, мойындаумен және қадірлеумен байланысты.

Қазақ мәдениетінің креативтік қуаттылығы туралы Дидар Амантайдың «Қазақ табиғаты» деген эссесінен кейбір үзінділер келтірейік:

– Батыстан Шығысқа қарай көш түзелгенде, Күн қарсы алдыңнан жолықсын.

– Қазақ мәдениеті түркі әлемінің бұтағы емес, діні. Ата жұртты тастап кете алмайтын солар ғана. Түркі дүниенің қара шаңырағы болып қазақтар қалды.

– Қазақтың тілін білмей, мәдениеті жайлы сөз айту күнә. Мәдениеті не жыраудың толғауында, не жылқының бітімінде.

– Еуропалық ақыл-ой өзі түсінбеген құбылысты артта қалған өркениетке жатқызады. Оның қолдан жасаған категориялар қатынасы көшпелі әлемін түсіндіре алмайды да, түркі мәдениетін алғашқы қоғамдық құрылыстың жүйесіне зорлап тықпалайды. Өйткені еуропалық рационализм көшпелілік ғарыш кеңістігінде салақтап бос қалады. Көшпелілік ғарыш кеңістігі ат шаптырым кең, еуропалық пайым көш шеңберін толғамаймен толтыра алмай қиналады, мұндай деңгейде байытылған басқа категория қажет [8, 73 б.].

Адамның бүкіл рухани дүниесі, оның адамдардың қарым-қатынасында ғана пайда болады. Қарым-қатынас процесінде адамның тек қана жеке басы ғана жетілмей, олардың санасының қалыптасуына гуманистік салт-сананың әсері де тиіп («жылу жинау», «асар», «енші беру», «ерулік») қатынасын қалыптастырумен қатар әдептілік-имандылық қатынастағы салт-сана «сәлем беру», «сәлем салу», «үлкеннің жолын кеспеу», «сөзді бөлмеу», әлеуметтік нормалардың талаптарына сәйкес келіп отырған. Қазақстандық рухани жүйенің бүгінгі мен келешегі оның кешегі дәуірінде жинақталған рухани мұраларын талдай, танып білумен, мойындаумен және қадірлеумен байланысты.

Әдебиеттер

- 1 Нысанбаев А. Жаһандану мен мәселелер мәдениаралық сұхбат: 2томдық – Алматы, 2004. - Т 1. – 274 б.
- 2 Дюркгейм Э. Социология. Оның пәні, әдісі, қолдануы. - М., 1995.
- 3 Вебер М. Таңдаулы шығармалары мен мақалалары. - М., 1990. .
- 4 Сорокин П. Социология жүйесі. - М., 1993. – Т. 1. - Б. 57.
- 5 Маркс К., Энгельс Ф. Таңдамалы шығармалар. 2 – том. – М., 1978.
- 6 Каган М.С. Қатынас әлемі.: Өзаралық қатынас мәселелері. - М., 1988.
- 7 Социология тарихы / Ред бас.қол.А.Н. Елеуков и др. - Минск, 1997.
- 8 Спенсер Г. Социология негіздері. - СПб., 1998.
- 9 Fawcett Liz. Religion, Ethnicity and Social Change. Basingstoke: Macmillan, 2000.
- 10 Ignatieff Michael. Blood and Belonging. Toronto: Viking, 1993.
- 11 Kymlicka Will. The New Debate over Minority Rights. Toronto: University of Toronto, 1997.

References

- 1 Nisanbaev of A. Globalizaciia and problemi mezhkul'turand dialoga: in 2-t. it isAlmati: Komputerno- publishing center of Institute of filosofi and politologi MON of Republic of Kazakhstan, 2004. it is Ton 1. -274 p.
- 2 Diurgeim E. Cosiologia. Her object, metod, analiz. - М., 1995.
- 3 Вебер of M. Select произведения and articles. - М., 1990.-145 p.
- 4 Sorocin P. System of cosiologi. - М., 1993. - Ton. 1. - C. 57.
- 5 Markc K., Engels Ф. Tandamali chgarmalar. 2 - ton. it is М., 1978.
- 6 Kagan M.C. World of iok общения : Problemi intersubject . - М., 1988.- 342 p.
- 7 Histori cosiologia. / .А. Н. Eleukova and other is Minsk, 1997.
- 8 Spenser P. Of cosiologia. . - CPb., 1998.
- 9 Fawcett Liz. Religion, Ethnicity and Social Change. Basingstoke: Macmillan, 2000.
- 10 Ignatieff Michael. Blood and Belonging. Toronto: Viking, 1993.
- 11 Kymlicka Will. The New Debate over Minority Rights. Toronto: University of Toronto, 1997.